

Kemijärvi 2015

Nälkämän tuulivoimapuiston arkeologinen inventointi



Marika Kieleväinen 29.10.2015



KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU



Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologista inventointia Kemijärvellä sijaitsevan Nälkämän tuulivoimapuiston suunnittelualueella. Alueelle on suunniteltu 8 tuulivoimalapaikkaa. Työn tilaaja on FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy ja hankeomistaja on Puhuri Oy. Maastoinventoinnin suoritti FM Marika Kieleväinen 10. - 11.9.2015, yht. 2 kenttätyöpäivää. Hankealue sijaitsee Kemijärven keskustasta 20,2 – 22,5 km koilliseen lähellä Sallan kunnan rajaa ja Joutsijärven kylästä 9,5 – 12,7 kilometriä luoteeseen. Alueen laajuus on noin 6,8 km² ja se sijaitsee vaara-alueella, korkeimmat vaarat ovat Pieni Nälkämävaara (273 m) ja Välivaara (240 m). Korkeuserot ovat enimmillään 25 – 30 m / 100 m.

Inventoinnissa tarkastettiin voimalapaikkojen vaikutusalueet (tarkastussäde 200-300 m), voimaloiden väliset alueet, tielinjausten lähiympäristöt sekä topografian ja maaperän perusteella otollisia alueita.

Inventoinnissa kartoitettiin kaksi kulttuuriperintökohdetta, Rokamovarvikko kämpmä jäännös ja Pieni Nälkämävaara kiintopiste.

Tämän hetken suunnittelutilanteen perusteella tuulipuiston toteutuksella ei olisi vaikutusta muinaisjäännöksiin.



Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät.....	4
2.1. Esiselvitys.....	5
2.2. Tutkimushistoria.....	5
2.3. Maastoinventointimenetelmä.....	5
3. Geologia, topografia ja maisema.....	5
3.1. Maastokuvaukset ja valokuvat.....	6
4. Alueen esihistoriallinen maankäyttö.....	12
5. Alueen historiallisen ajan maankäyttö.....	12
6. Tulokset.....	13
Yleiskartta kohteista.....	14
7. Kohdehakemisto.....	16
8. Kohdetiedot.....	16
9. Aineistoluettelo.....	22



1. Perustiedot

Inventointialue: Nälkämän tuulipuiston suunnittelualue Kemijärven yhteismetsissä Kemijärven keskustasta 20,2 – 22,5 km koilliseen

Tilaaaja: FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy

Hankeomistaja: Puhuri Oy

Inventoinnin laji: osainventointi

Kenttätyöaika: 10.-11.9.2015, yhteensä 2 kenttätyöpäivää

Karttanumerot: TM35-lehtijako, T5214R
vanha yleislehtijako, 3641 11, 3642 02

Korkeus: n. 185 – 273 m mpy

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Kopio raportista: Museoviraston arkisto (digitaalinen ja paperikopio)

Aiemmat löydöt: -

Inventointilöydöt: -

Aiemmat tutkimukset:

1879 Hjalmar Appelgren, inventointi, Outovaara

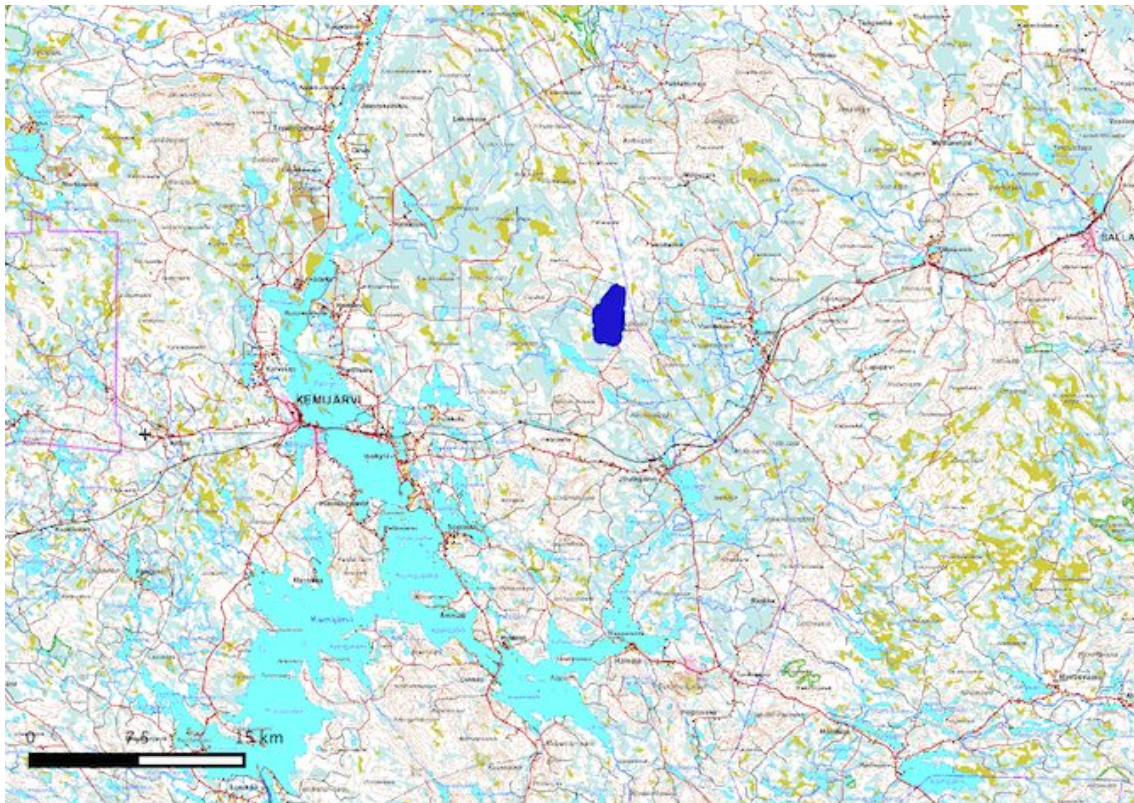
1956 – 1963 Aarni Erä-Esko, tarkastuksia Kemijärvellä

1989 – 1990 Hannu Kotivuori, Kemijärven muinaisjäännösten inventointi 1989 - 1990

2010 Hannu Kotivuori, Kemijärvi Outovaara ja Kummunvaara Tarkastus

2011 Hannu Kotivuori, Kemijärvi Outovaara, Kummunvaara ja Untamovaara, tarkastus

2014 Pirtta Häkälä, Kemijärven kulttuuriperintöinventointi, Metsähallitus.



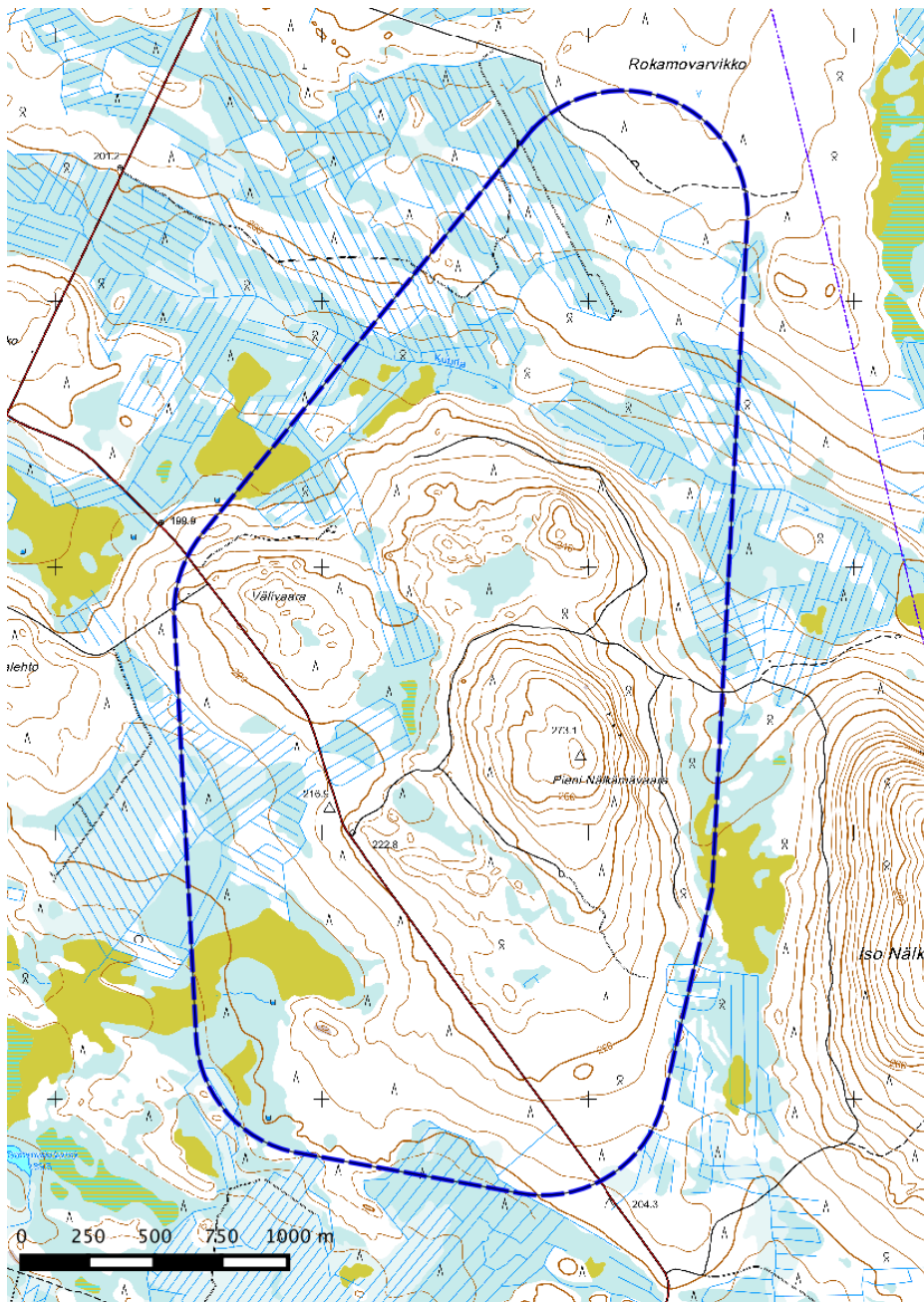
Kartta 1. Kohdealueen sijainti. Hankealue sinisenä. Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1: 250 000, 10/2015.



2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät

Itä-Lappiin Kemijärvelle lähelle Sallan rajaa on suunnitteilla tuulipuisto, johon on kaavailtu 8 tuulivoimalaa. Suunnittelualue sijaitsee 20,2 – 22,5 km koilliseen Kemijärven keskustasta 20,2 – 22,5 km koilliseen Sallan kunnan rajan tuntumassa ja Jousijärven kylästä 9,5 – 12,7 kilometriä luoteeseen. Alueen laajuus on noin 6,8 km² ja se sijaitsee vaara-alueella, korkeimmat vaarat ovat Pieni Nälkämävaara (273 m) ja Välivaara (240 m). Korkeuserot ovat enimmillään 25 – 30 m / 100 m.

Suunnittelualueelta ei tunneta kiinteitä muinaisjäänköksiä. Lähimmät tunnetut muinaisjäänökset sijaitsevat Kummunjärven rannalla noin 2-3 kilometrin päässä suunnittelualueelta lounaaseen ja etelään. Rannalla sijaitsee kolme kohdetta: kivikautinen asuinpaikka 1000012114 Kummunjärvi koillinen, muinaisjäänösryhmät 320010143 Kummunjärvi SW ja muinaisjäänösryhmät 320010023 Erkkunen. Lisäksi kohde pyyntikuopat 320010024 Outovaara sijaitsee Kummunjärven kaakkoispuolella.



Kartta 2. Hankealueen rajaus sinisenä katkoviivana. Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:20 000, 10/2015.



2.1. Esiselvitys

Muinaisjäännostien paikallistaminen ja arviointi perustuu hankealueilla ja lähiseudulla aikaisemmin tehtyjen arkeologisten selvitysten tuloksiin. Näiden tietojen lisäksi esiselvityksessä käytetään erilaisia aineistoja, joiden avulla erotetaan muinaisjäännostien sijainnin kannalta relevantit alueet. Esihistoriallisten kohteiden osalta kaukokartoituksessa keskeisiä aineistoja ovat GTK:n kallio- ja maaperäkartat, Maanmittauslaitoksen ortoilmakuvat, korkeusmalli sekä laserkeilausaineiston pistepilviaineisto. Laserkeilausmenetelmä tuottaa hyvin tarkkaa tietoa kohteensa pinnanmuodoista, ja sen avulla voidaan paikantaa lähinnä erilaisia kuoppakohteita, kuten asumuspainanteita, tervahautoja ja hiilimiiluja tai isoja vallirakenteita. Historiallisen ajan kohteita etsitään topografian, kirjallisuustietojen, perimätiedon, paikannimistön ja internetistä löytyvän historiallisen karttamateriaalin avulla, kuten pitäjänkarttojen, rajakarttojen, tie- ja liikennekarttojen, sotilaskarttojen tai myös alueesta laadittujen vanhimpien peruskarttojen avulla.

2.2 Tutkimushistoria

Tuulipuiston alueella ei ole tehty aikaisemmin arkeologisia inventointeja. Ensimmäinen inventointi lähialueella suoritettiin jo vuonna 1879 (Hjalmar Appelgren, Outovaaran pyyntikuoppaketju). Vuosina 1956 – 2014 on tehty useita inventointeja, jotka koskivat pääosin Kummunjärven ympäristössä olevia kohteita:

Aarni Erä-Esko, tarkastuksia Kemijärvellä vuosina 1956 - 1963. Kooste kenttäkartoista ja valokuvista, kertomukset puuttuvat. Hannu Kotivuori, osa I ,Kemijärven muinaisjäännostien inventointi 1989 – 1990 2sa 2: kohdeluettelot ja luonnokset ja karttaotteet. Hannu Kotivuori, Raportin nimi: Kemijärvi Outovaara ja Kummunvaara Tarkastus 4. syyskuuta 2010. Hannu Kotivuori, Kemijärvi Outovaara, Kummunvaara (Kangaslamminvaara) ja Untamovaara, tarkastus 2011. Vuonna 2014 suoritettiin Kemijärven valtion talousmetsien kulttuuri-perintöinventointi, Piritta Häkälä, Metsähallitus.

2.3. Maastoinventointimenetelmä

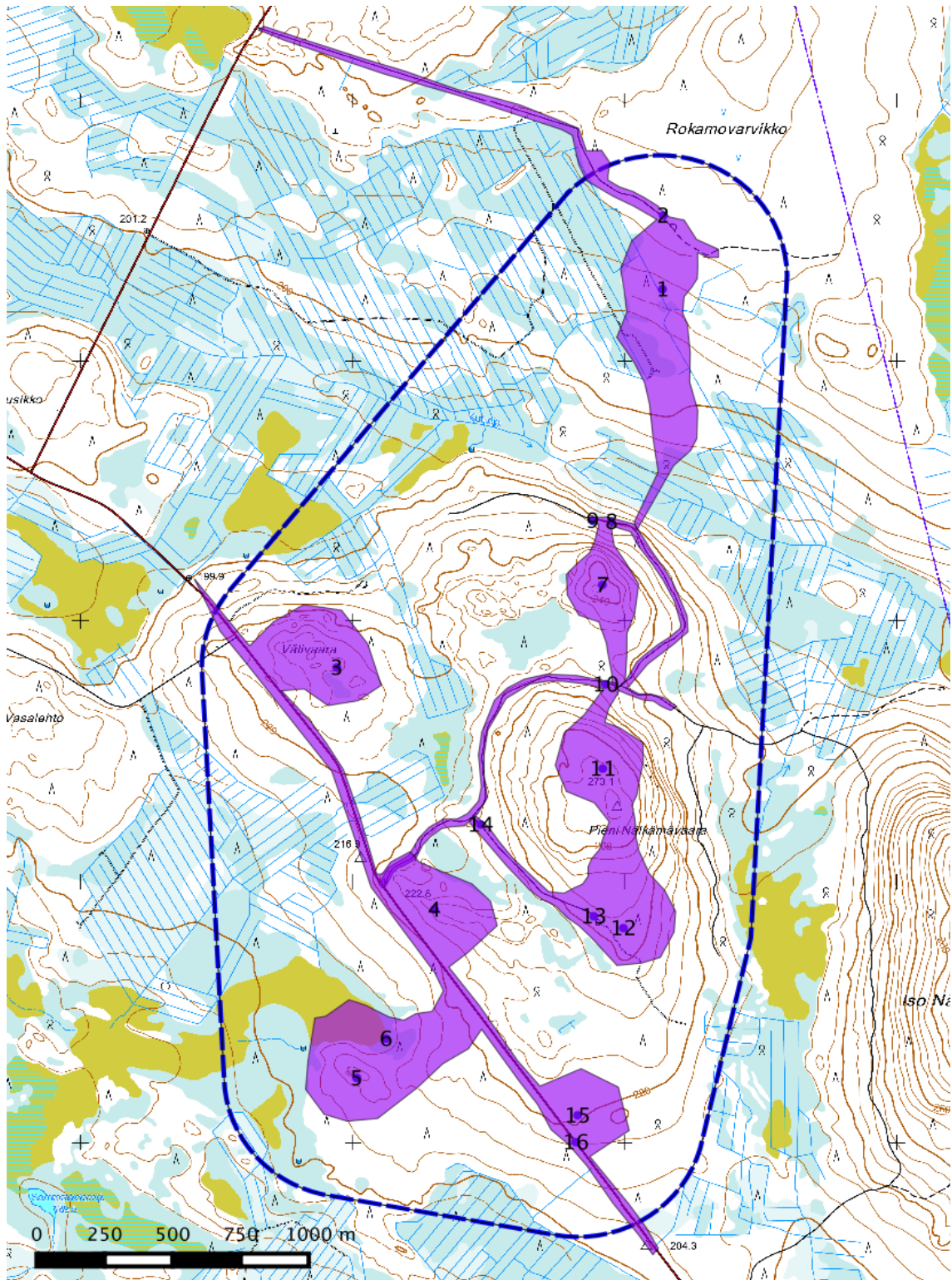
Inventoinnissa tarkastettiin voimalapaikkojen vaikutusalueet (tarkastussäde 200-300 m), voimaloiden väliset alueet, tielinjausten lähiympäristöt ja topografian ja maaperän perusteella otollisia alueita. Maastossa arvioidaan kaikki suunnittelualueet ja tarkemmin ne alueet, jotka esiselvityksen perusteella osoittautuvat relevantiksi löytää uusia muinaisjäännosteja. Tähän sisältyy mm. laserkeilausaineistoon perustuvien havaintojen tarkastamista. Inventointi perustuu pääosin silmänvaraisiin pintahavaintoihin. Uusia muinaisjäännosteja etsitään mm. maanpinnan korkeussuhteiden, maaperän ja poikkeavan kasvillisuuden perusteella. Erytistä huomiota kiinnitetään tunnettujen muinaisjäännostekohteiden ympäristöihin. Mahdollisten kulttuurikerrosten toteamiseksi ja rakenteiden iän (resenti < > muinaisjäännost) sekä tarkoituksen selvittämiseksi tehdään n. 30 x 30 cm:n kokoisia koekuoppia ja kairausta 2 cm:n kairalla. Havaitut kohteet valokuvataan ja niiden ympäristöstä kirjataan maasto- ja maisemaselvityksiä sekä mahdolliset taustatiedot. Kohteiden sijainti mitataan gps-paikantimella, jonka tarkkuus on n. +/- 3-6 m. Paikkatietohallintaan käytetään QGis 2.10. -ohjelmaa ja GrassGis 7.0 -ohjelmaa lidar-pistepilviaineiston käsittelyssä ja terrain-analyysissä.

3. Geologia, topografia ja maisema

Hankealue kuuluu geologisesti Itä-Suomen Karelidien vaara-alueeseen. Vaarat ovat jäännöksiä varhaisessa geologisessa jaksossa syntyneestä laajasta vuoristosta (Hjort 2001). Kallioperä on pääasiassa graniittia ja kiillegneissia. Pienellä alueella on myös kvartsimaa- ja pöngägneissia. Alue sijaitsee korkeusvyöhykkeellä n. 185 – 273 m. Alueella on kaksi vaaraa, Pieni Nälkämävaara (273 m) ja Välivaara (240 m). Korkeuserot ovat enimmillään 25 – 30 m / 100 m. Vaarojen ja kankaiden maaperä on lajittumatonta, sedimentin raekoko vaihtelee hyvin hienoista (hiekkamaisista) kerrostumista karkeihin kivikoihin. Tasaiset alueet vaarojen välissä ovat soistuneet. Suurin osa soista on ojitettuja. Hankealue on pääosin vedenkoskematon eli subakvaattista. Osa alueesta on ollut jääjärven alla ja pieni kaistale hankealueen keskellä Välivaaran ja Pienen Nälkämävaaran pohjoispuolella on ollut Ancyclusjärven pohjaa. Ancyclusjärven rantaviiva on ollut noin 200 m mpy kohdalla. Hankealue on miltei kokonaan metsätalouskäytössä, suurin osa metsistä avohakattiin ja aurattiin tai laikutettiin 1960 – 80 -luvulla. Osa metsistä on myös kuluttu.



3.1. Maastokuvaukset ja valokuvat



Kartta 6. Kuvaspaikat 1 - 16 ja inventoidut alueet violetilla. Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:20 000, 10/2015.



Kuva 1. Voimalapaikka kuvattu pohjoiseen. Metsä on laikutettu. Kuivahkolla kankaalle on istutettu mäntyä.



Kuva 2. Metsätie hankealueen pohjoisosassa. Kuvattu luoteeseen.



Kuva 3 Voimalapaikka Välivaaralla kuvattuna länteen. Metsä on aurattu. Kuivahkolla kankaalla kasvaa nuorta kasvatusmetsää.



Kuva 4. Voimalapaikka kuvattuna itään. Kuivahkolla kankaalla kasvaa nuorta kasvatusmetsää. Metsä on laikutettu.



Kuva 5. Voimalapaikka kuvattuna pohjoiseen. Pienen vaaran laki on kalliainen ja kasvaa mäntyä ja nuorta lehtipuuta.



Kuva 6. Voimalan vaikutusalueella oleva suo kuvattuna luoteeseen.



Kuva 7. Voimalapaikka kuvattuna etelään. Vaaran laki on tasainen ja kivinen. Kuivahkolla kankaalla kasvaa mäntyä.



Kuva 8. Metsäkoneenura vaaran rinteellä, kuvattu etelään kohti voimalapaikkaa. Kasvaa nuorta kasvatusmetsää.



Kuva 9. Hankealueella oleva metsätie kuvattuna länteen.



Kuva 10. Hankealueella oleva metsätie kuvattuna länteen.



Kuva 11. Voimalapaikka kuvattuna pohjoiseen. Kuivahkolla kankaalla kasvaa nuorta kasvatusmetsikköä.



Kuva 12. Voimalapaikka kuvattu koilliseen. Kuivahkolla kankaalla kasvaa nuorta kasvatusmetsikköä.



Kuva 13. Metsätie Pienen Nälkävaaran lounaislaidalla. Kuvattu luoteeseen.



Kuva 14. Hankealueella oleva metsätie kuvattuna kaakkoon.



Kuva 15. Voimalapaikka kuvattuna luoteeseen. Kuivahkolla kankaalla kasvaa nuorta kasvatusmetsää. Metsä on laikutettu.



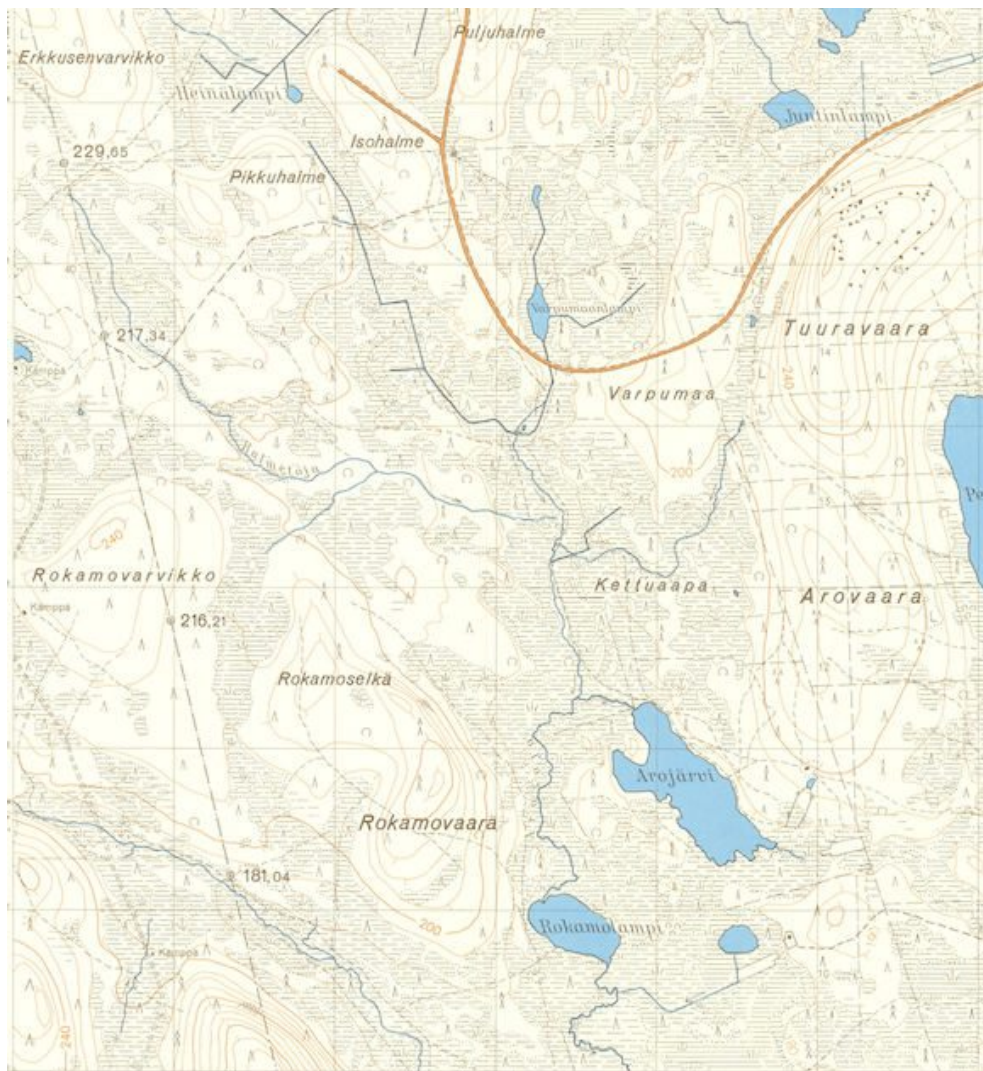
Kuva 16. Hankealueella oleva tie kuvattuna kaakkoon.

4. Alueen esihistoriallinen maankäyttö

Mannerjäätikko vetäytyi alueelta n. 10 600 - 10 300 vuotta sitten. Valtaosa alueesta on supra-akvaatista, eli korkeimman rannan yläpuolella. Muinaisrantoja on Välivaaran ja Pienen Nälkämävaaran pohjoisrinteillä. Vaikka alueella on varmaankin liikuttu esihistoriallisella ajalla, se ei kuitenkaan ollut otollinen asutukselle. Se sijaitsi kauempana varhaisesta merenrannasta, ja kivikkoisella vaaraseudulla ei ollut isompia vesistöjä. Vaarojen rinteet ovat kivikkoiset ja lajittumatonta moreenia, eivätkä siten otollisia esihistorialliselle asutukselle. Alueella ei juuri ole hienomman moreenin alueita. Lähimmät tunnetut kiinteät muinaisjäännökset sijaitsivat noin 2-3 kilometrin päässä lounaassa ja etelässä Kummunjärven rannalla.

5. Alueen historiallisen ajan maankäyttö

Varsinaisella hankealueella ei ole ollut historiallista asutusta. Seudun vaarat olivat varmaankin metsästysmaita, mutta varsinainen metsienkäyttö alkoi todennäköisesti vasta 1800-luvun loppupuolella. Alueen maankäytöstä on vain hyvin niukasti tietoa. Vuoden 1962 topografikarttaan on merkitty kolme savottakämpää, joista yksi on hankealueelle (kohde 1 Rokamovarvikko). Nykyään alue on pääosin metsätalouskäytössä.



Kartta 7. Ote vuoden 1962 topografikartasta. Kartan vasemmassa laidassa näkyy hankealueella oleva kämpä Rokamovarvikon etelälaidalla, samoin kuin hankealueen lähistöllä olevat kaksi kämppää.

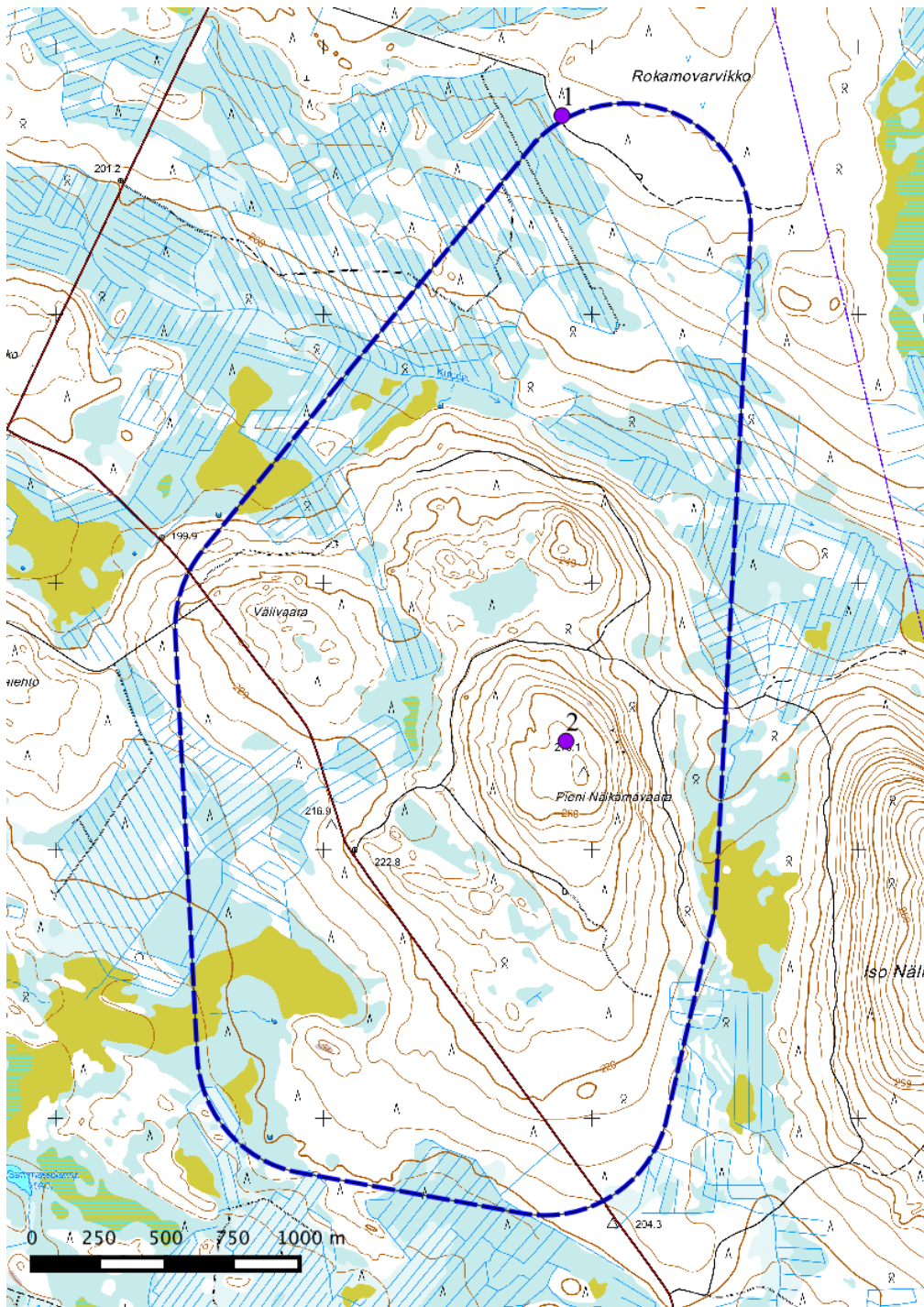
6. Tulokset

Inventoinnissa kartoitettiin kaksi kulttuuriperintökohdetta.

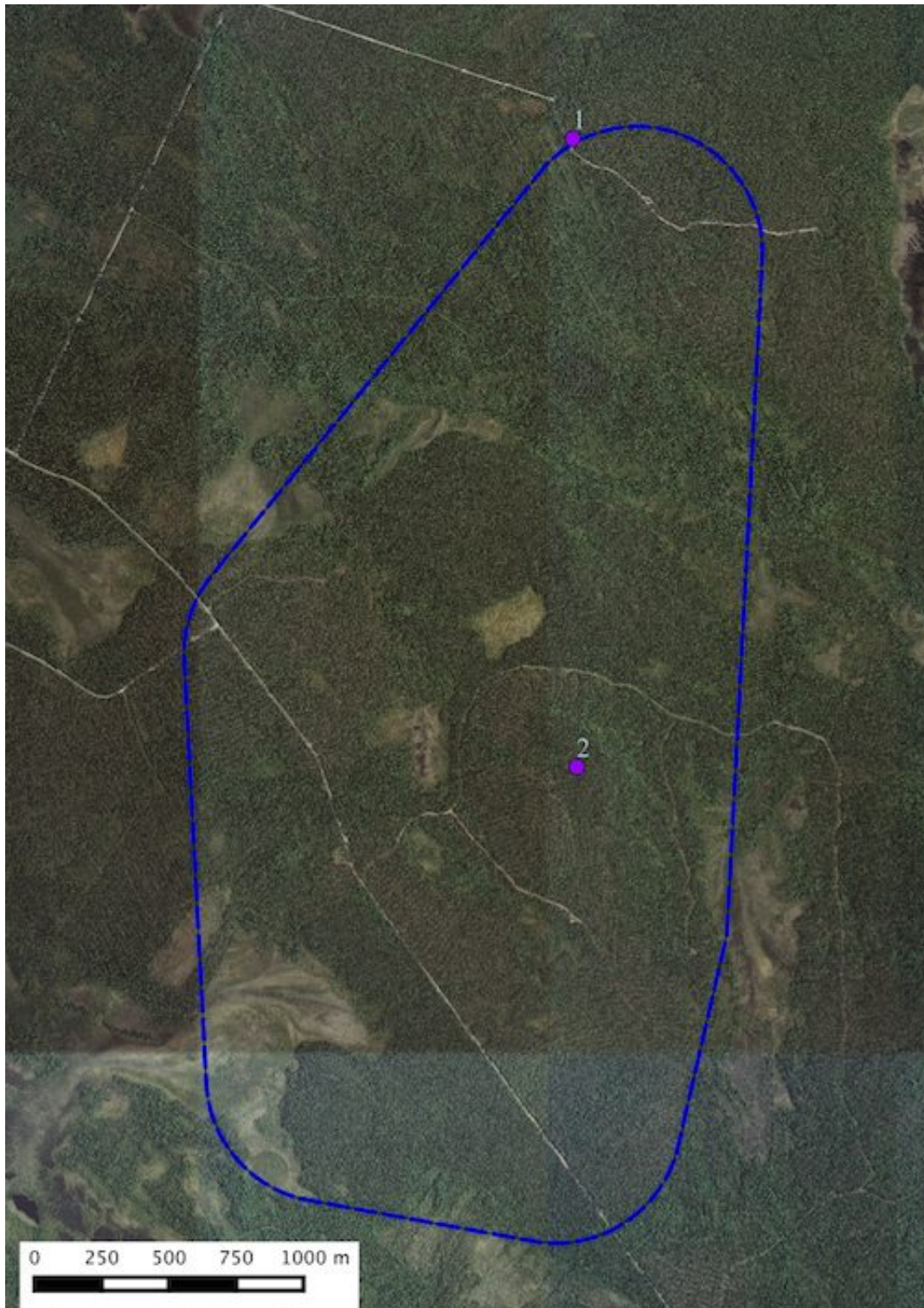
Tämän hetken suunnittelutilanteen perusteella hankkeella ei olisi vaikutusta muinaisjäännöksiin.

Rovaniemellä 29.10.2015

Marika Kieleväinen



Kartta 8. Yleiskartta, kohteet 1 ja 2. Hankealueen rajaus sinisenä katkoviivana, kohteet violetina pisteinä. Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:20 000, 10/2015.



Kartta 9. Hankealue ortokuvassa. Hankealueen rajaus sinisellä katkoviivalla ja kohteet violetilla pallolla.



7. Kohdehakemisto

Kohde	sivu	tyyppi/ tyypin tarkenne	ajoitus	lkm	rauh.lk	status
1. Rokamovarvikko	16	asuinpaikat savottakämpä	uusi aika	4		KP
2. Pieni Nälkämävaara	20	kiintopiste	uusi aika	1		KP

Taulukko. Status: U uusi muinaisjäännöskohde/löytöpaikka, MJ tunnettu muinaisjäännöskohde, KP muu kulttuuriperintökohde, M muu havainto

8. Kohdetiedot

1. Rokamovarvikko

Mj-rekisteri:

Laji: -
Laji: kulttuuriperintökohde
Tyyppi: asuinpaikat
Tyypin tarkenne: kämpä
Ajoitus yleinen: uusi aika
Lukumäärä: 4
Rauhoitusluokkaehdotus: -

Paikkatiedot:

Karttanumerot:
TM35-lehtijako T5214R
vanha yleislehtijako 3642 02

Koordinaatit: P: 7409745 I: 539893
z n. 217 m mpy

koord.selite: gps-mittaus, alueen keskeltä
Inventointimenetelmät: pintahavainnointi
Aiemmat löydöt: -
Inventointilöydöt: -
Aiemmat tutkimukset: -

Maastotiedot: Kohde sijaitsee Kemijärven keskustasta 22,9 km koilliseen Rokamovarvikon lounaislaidalla metsätien molemmin puolin. Alueella kasvaa mäntyä ja koivua.

Kuvaus: Vanha kämpäalue, jonka läpi on raivattu metsätie. Sijaitsee osittain hankealueella. Metsätien lounaispuolelle on raivattu pieni ala noin 10x5 metriä ja maat on jätetty kasoihin. Maakasoissa näkyy rakennuksen jäämiä kuten hirsii, puun kappaleita, kamiinan hormi, metallia ja tiiliä. Tien koillispuolella, noin 20 metrin päässä on rakennusjäännös 1. Sen koko on noin 4x5 metriä ja se on kaakko-luodesuuntainen. Kiuas on luonnonkivistä ja se on itänurkassa. Sen koko on 2x2 metriä ja korkeus 0,6 metriä. Kiuas on osittain hajonnut. Noin 35 metriä tieltä koilliseen on tasainen alue, jonka reunoilla on turvevallit. Alan koko on 8x6 metriä. Vallien leveys on noin 1,3 metriä ja korkeus on 0,3 metriä. Suunta on pohjoisluode-eteläkaakko. Rakennusjäännös 1:stä noin 20 metriä etelään on hirsii maassa noin 5x4 metriä kokoisella alalla. Ne ovat etelälounaspohjoiskoillinen suuntaisesti. Tästä noin 20 metriä kaakkoon on kuoppajäännös, jonka koko on 2,3x2 metriä ja 0,5 metriä syvä. Kuoppa on soikea.

Vaikutusten arviointi: Ei vaikutusta



Kuvassa raivattu ala ja maakasoja. Kuvattu lounaaseen.



Rakennusjännös 1 kuvattuna pohjoiseen. Rakennuksen kehikko erottu huonosti maastosta. Kiuas erottuu hyvin, mutta on osittain hajonnut.



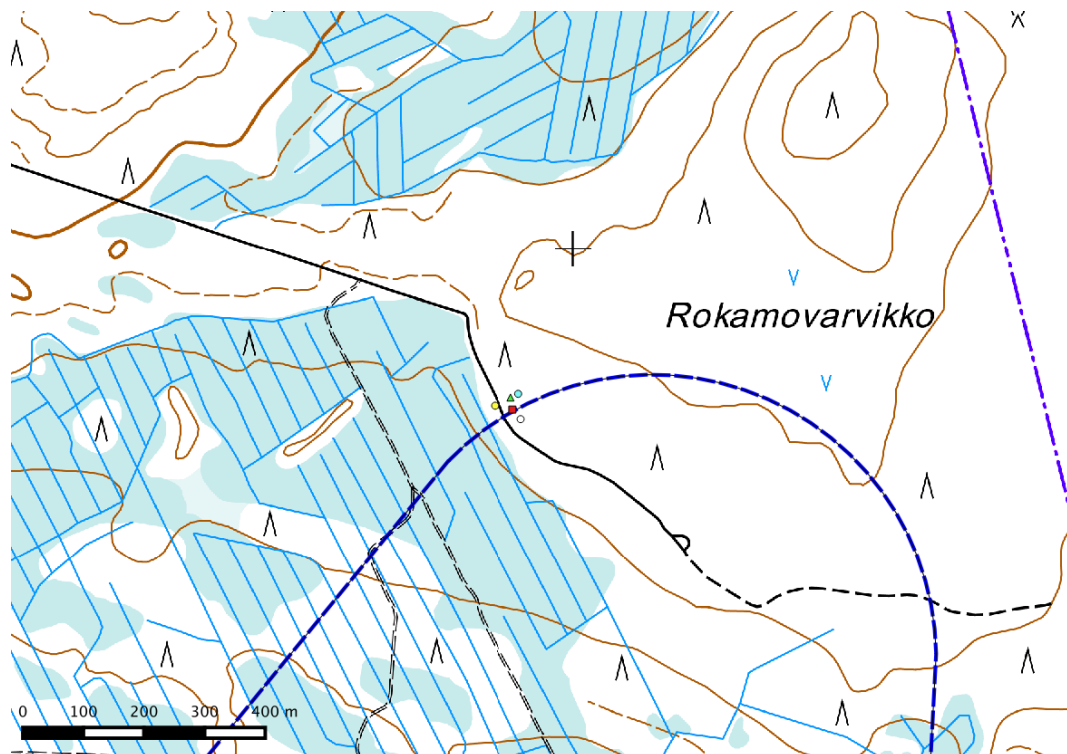
Tasainen ala metsässä. Sen ympärillä vallit turpeesta. Kuvattu kaakkoon.



Hirsiä maassa sammalen alla ja päällä. Kuvattu etelälounaaseen.



Kuoppa kuvattuna etelälounaaseen. Sen päältä on ajettu metsäkoneella.



Kohde 1 kartalla. Karttaselitykset: Sinisellä katkoviivalla hankealueen raja, keltainen pallo on raivattu maa-alue ja -kasat, vihreä kolmio on rakennusjäännös 1, sininen ympyrä on tasainen maa-alue ja turvevallit, punainen neliö on hirret maassa ja valkoinen ympyrä on kuoppa. Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:20 000, 10/2015.



2. Pieni Nälkämävaara

Mj-rekisteri:	-
Laji:	kulttuuriperintökohde
Tyyppi:	kiintopiste
Tyyppin tarkenne:	-
Ajoitus yleinen:	uusi aika
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokkaehdotus:	-

Paikkatiedot:

Karttanumerot:	
TM35-lehtijako	T5214R
vanha yleislehtijako	3641 11

Koordinaatit:	P: 7407410 I: 539908 z n. 267 m mpy
---------------	--

koord.selite:	gps-mittaus
Inventointimenetelmät:	pintahavainnointi
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	-

Maastotiedot: Kohde sijaitsee Kemijärven keskustasta 22 km koilliseen lähellä Pienen Nälkämävaaran lakea. Ympäriällä kasvaa nuorta kasvatusmetsikköä. Puusto on mäntyä. Maasto on kivikkoista.

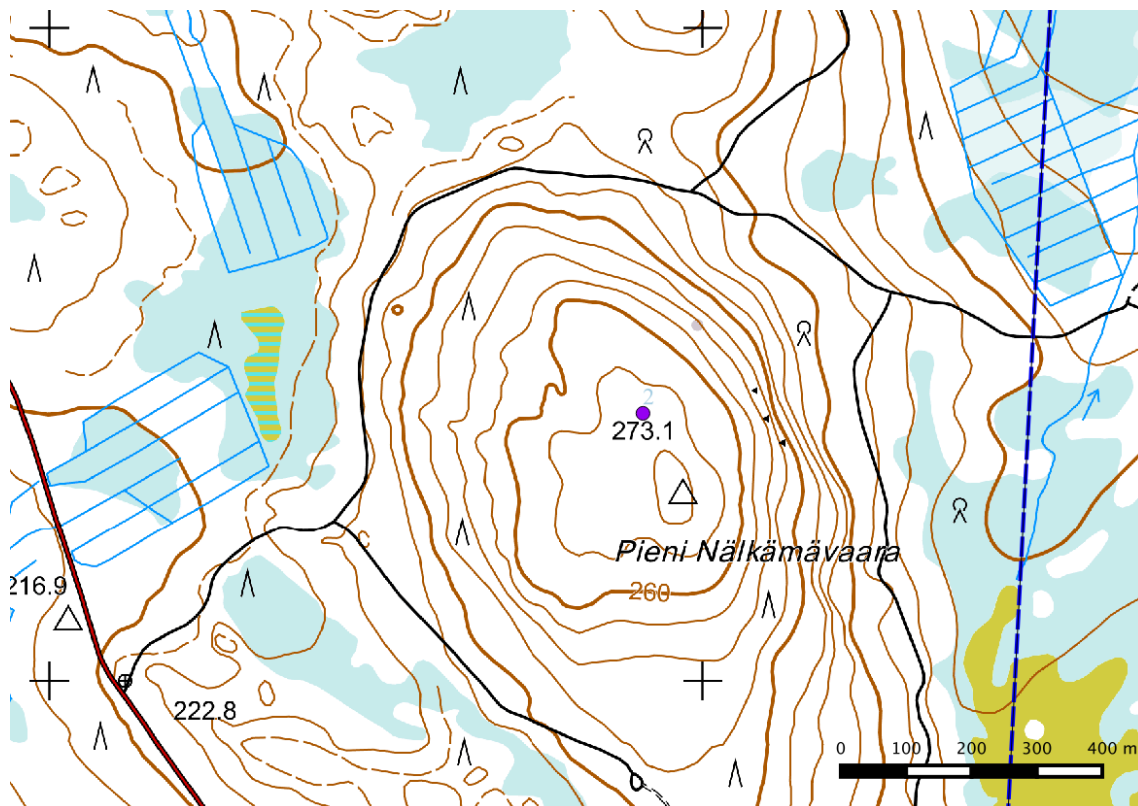
Kuvaus: Lähellä Pienen Nälkämävaaran lakea on kivi, johon on porattu rautatappi. Rautatappin korkeus on noin 3 cm. Kivi on kooltaan noin 1x0,6 metriä ja korkeus 0,3 metriä.



Rautatappi kivessä lähikuva. Kuvattu koilliseen.



Yleiskuva kohteesta. Kuvattu etelään.



Kohde 2 kartalla. Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:20 000, 10/2015.



10. Aineistoluettelo

Digitaalinen aineisto:

Geologian tutkimuskeskus,
<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto, <http://www.vanhakartta.fi/>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Maanmittauslaitos,
<http://vanhatpainenutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto: Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, muinaisjäännösrekisteri ja Kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, Kemijärvi, Salla
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Kirjallisuus

Hjort, J. 2001: Syöte Life-alueen geomorfologia. Lehtonen H. (toim.) 2001: Luontoa ja historiaa Syötteen alueelta _ Syöte Life-projektin perusselvitykset. – Metsähallitus; Pohjanmaan-Kainuun luontopalveluiden arkisto, Oulu.